

3. SLOVNÍ DRUHY

B. Zavadil v *Mluvnici španělského jazyka* definuje slovní druhy (*classes lexicais, classes de palavras*) jako „zvláštní paradigmatické kategorie vyššího řádu, kterými se od sebe liší nebo shodují jednotlivá slova“.⁸⁸ Je to myšleno tak, že v jazyce mají slova různé vlastnosti formální, významové a syntaktické, mají tedy různé funkce: pojmově pojmenovací (referenční) nebo gramaticky formální (jazykově strukturní)⁸⁹.

Historie rozlišování slovních druhů sahá již ke starořeckým filozofům (*Aristoteles, Dionýsios Thrák*)⁹⁰. Dochovala se v latinských gramatikách, ve středověku a v současnosti funguje také jako základní klasifikační princip. „Opírá se v zásadě o kritéria logicko-sémantická a přihlíží také k aspektům výrazovým a syntakticky funkčním“.⁹¹

Gramatika portugalského jazyka rozlišuje deset slovních druhů, které dělí podle ohebnosti na:

1. ohebné slovní druhy („classes lexicais variáveis“):
  - podstatná jména-substantivos;
  - přídavná jména-adjetivos⁹²;
  - člen-artigo;
  - zájmena-pronomes;
  - číslovky-numerais;
  - slovesa-verbos.
2. neohebné slovní druhy (classes lexicais „invariáveis“):
  - příslovce-advérbios;
  - předložky-preposições;
  - spojky-conjunções;
  - citoslovce-interjeições;
  - pragmatické markátory-částice (marcadores pragmáticos).

Často je z hlediska výrazu těžké v portugalsčině spolehlivě rozlišit některé slovní druhy. Tvary *o, a, os, as* mohou být jak členy, tak akuzativní klitická zájmena. Tvar *um, uma* může být z hlediska výrazu jak determinant, tak číslovka. Ne vždy se dají jednoznačně

88 B. Zavadil, P. Čermák (2010:134).

89 Tamtéž.

90 Tamtéž.

91 Tamtéž.

92 Podle starého pravopisu: *adjectivos*.

rozdílet substantiva od adjektiv. Například latinští gramatikové je zahrnovali do společné kategorie jmen (*nomina*). Slovní spojení *uma velha preta* nebo *uma preta velha* tak může znamenat černá stařenka nebo stará černoška.⁹³

Podle funkční formulace O. Tichého⁹⁴ lze **substantivum** vymezit z logicko-sémantického hlediska jako slovní druh, který „pojmenovává substance, tj. obsahové prvky, jež jsou nebo mohou být nositeli ontologických příznaků. Příznaky, které můžeme na substancích rozlišit, jsou jednak *vlastnostní*, jednak *procesuální*. *Vlastnostní* příznak, zvaný také *proprietativní*, je nedynamický a časově nezařazený a je v jazyce pojmenováván **adjektivy**; procesuální příznaky, tedy příznaky dynamické a časově zařazené, pojmenováváme **slovesy**.

Okolnostní příznaky substantí, adjektiv i sloves vyjadřují **adverbia**. Zvláštní význam mají **zájmena**, která odkazují k různým funkcím v komunikační situaci, a **číslovky**, které pojmenovávají příznaky kvantitativní, avšak obojí syntakticky fungují jako substantiva nebo adjektiva a sdílejí i většinu morfologických charakteristik vlastních těmto slovním druhům. Sémantika **členů** je především kategorií kontextové určenosti substantiv. **Spojky a předložky** už nemůžeme rozlišit pouze na základě významu ani na základě výrazové formy (pojmenovávají vztahy a formálně jsou neměnné). Zde je nutno vycházet ze syntakticky funkčních kritérií, zatímco hledisko výrazové a významové představují dohromady kritérium morfologické⁹⁵.

Podle akademické *Mluvnice češtiny II* mohou být z hlediska sémantické funkce být rozlišeny tři funkce slovních druhů: **denominátory, amplifikátory a operátory**.⁹⁶ „Rozlišují se tak slovní druhy základní, rozšířené a nesamostatné. Funkcí slovních druhů základních je pojmenovávat procesy, substance a jejich příznaky. Proto fungují tyto základní slovní druhy jako **denominátory**. Řadí se k nim substantiva, adjektiva, slovesa a adverbia. Jejich významová báze je dána povahou prvku reality, který je tímto slovním druhem pojmenováván. Mají sémanticko-morfologickou bázi, kdy významová báze je provázena zahrnutím určitých kategorií morfologických. Každý slovní druh má tzv. funkční příznak, který je dán syntaktickou funkcí, kterou může ve větě plnit“⁹⁷.

Amplifikátory jsou pak slovní druhy rozšířené, které mají funkci „rozšiřovat sémanticko-morfologickou bázi základních slovních druhů. Jsou to slovní druhy nastavbové, k nimž patří číslovky a měrová adverbia, která fungují jako kvantifikátory, a zájmena“⁹⁸.

93 J. Jindrová (2013:219-230).

94 O. Tichý (1958). *Apud* B. Zavadil, P. Čermák (2010: 135).

95 Tamtéž.

96 Podle akademické *Mluvnice češtiny II* (1986) *apud*. B. Zavadil, P. Čermák (2010:138).

97 Tamtéž.

98 Tamtéž.

Nesamostatné slovní druhy se pak nazývají **operátory** a od slovních druhů základních se liší sémanticky tím, že „postrádají samostatnou pojmenovací funkci, syntakticky pak tím, že nevstupují do syntaktických vztahů autonomně, nejsou samostatnými větnými členy, nýbrž jen lexikální součástí výrazů syntakticky autonomních, o něž se opírají. Fungují tedy jako slova satelitní. Patří sem členy, předložky, spojky a pragmatické markátory (dříve částice)“.⁹⁹

Specifickým slovním druhem jsou citoslovce neboli interjekce a pragmatické markátory. „Ty se řadí mezi **emfatizátory**, tedy výpovědní kondenzory s primární funkcí výpovědní, nevázané na konceptualizaci.“¹⁰⁰

---

99 B. Zavadil, P. Čermák (2010:146).

100 Tamtéž.